

ZRINKA MARKOVIĆ □ Muzejski dokumentacijski centar, Zagreb

O donaciji

Dr. sc. Tomislav Sladojević Šola, ravnatelj Muzejskoga dokumentacijskog centra (MDC-a) od 1981. do 1988., ponudio je MDC-u 2018. godine više od 4500 autorskih dijaopozitiva u boji koji su ugovorom o donaciji i ustupanju prava korištenja prihvaćeni 2019. godine. Snimke većinom datiraju od početka 1980-ih do kraja 20. stoljeća. Uz interijere i eksterijere ustanova, stalne postavne, povremene izložbe i različite manifestacije, snimao je i razne profane i sakralne građevine te njihove detalje, spomenike, parkove, sajmove i ulične prizore brojnih europskih gradova, ali i gradova Kanade, Sjedinjenih Američkih Država, Meksika, Izraela i Indije. Po brojnosti su najzastupljeniji dijaopozitivi snimljeni u Ujedinjenom Kraljevstvu Velike Britanije i Sjeverne Irske. Ima ih preko 800 te čine više od petine ukupnog broja dijaopozitiva iz donacije, a otprilike polovica ih je snimljena u Londonu. Nakon njih slijede dijaopozitivi snimljeni u Francuskoj, koji čine više od šestine ukupnog broja dijaopozitiva iz donacije, a uglavnom je riječ o pariškim baštinskim ustanovama kao što su Muzej Louvre i Muzej d'Orsay. U Španjolskoj je snimljeno više od 450 dijaopozitiva, posebice u autonomnoj pokrajini Kataloniji, odnosno u gradu Barceloni. Kad je riječ o snimkama iz Hrvatske, ukupno ih je 50-ak.

S obzirom na to da je od 1988. godine do umirovljenja 2013. radio na Katedri za muzeologiju Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, profesor Šola dijaopozitivima se koristio kao nastavnim sredstvom na predavanjima. Stoga su neki od njih objedinjeni prema temama unutar kojih dijaopozitivi ilustriraju određene muzeološke koncepte. Primjer tema su *Arhitektura*, *Rekonstrukcija stvarnosti*, *Komunikacija i interpretacija*, *Komfor posjetilaca*, *Ulazi muzeja*, *Muzejska prodavaonica*, *Communicational & Interior Design*, *Eco-Musees* itd.

Ulogu dijaopozitiva u nastavi, njihovo razvrstavanje po temama, kvalitetu i način stvaranja zbirke od nekoliko tisuća, kao i prijelaz s analognih na digitalna pomagala najbolje opisuju sljedeće riječi profesora Šole.

Ja sam iz prakse došao podučavati i bilo mi je jasno da fakultet funkcionira posve nelogično i jalovo. Većina profesora koji su spremali mlade ljude za praktične karijere

nisu nikad radili nijedan posao u tim područjima ili institucijama. Slajdovi su bili neka prva najbliža varijanta da se nadiđe taj paradoks. Snimao sam ih znajući što želim kazati kad ih jednom budem pokazivao. Dakle, dijaopozitivi su bili ilustriranje mojih ophodnji, uvida, uvjerenja, potrebe da podučim... Odatle i serije: recimo da studenti vide u nekoliko predavanja samo kako izgledaju ulazi u muzeje ili atriji ili pak kako po svijetu izgledaju muzejske prodavaonice. Nažalost, mnogi su slajdovi samo te pragmatične prirode, bez ambicija da se svide ili da budu tehnički dobri. Uostalom, ja sam bio i ostao foto-amater, a uvijek mi nisu išli na ruku: u nekim muzejima mi je bilo dozvoljeno sve, u nekima sam trebao žuriti, u drugima je pak tip rasvjete ograničavao ambicije, a ponegdje, da i to kažemo, dijaopozitivi su snimani potajno da ne vide čuvari. Ta bedastoća muzeja je bila tako poučna! Zato su filmovi najčešće visoke osjetljivosti tako da otrpe te uvjete i skromnu, vlastitu tehniku. E da, bilo je i slučajeva da sam imao toliko vremena da tražim dozvolu pa bih (kao u Centru 'Georges Pompidou') uzeo nekoliko sati, dan skoro, da posnim sve što želim sa stativa... Tako sam u tom zamahu gomilao slajdove desetljeće i po ili dva, i kad ih je bilo tri-četiri tisuće, dočekali smo taj fatalni period kad se tehnologija u kratkom vremenu promijenila. Slajdovi su postali digitalni. One analogne smo mogli upotrebljavati samo ako smo inzistirali, ali više nitko nije održavao staru opremu.¹

Priroda analognih slajdova podrazumijevala je nepostojanje teksta ili komentara kakve se dalo praviti kasnije na digitalnima. To ih je činilo 'hladnim medijem' po McLuhanovoj kvalifikaciji – prirodnim predmetom emocionalne i kreativne reinterpretacije. Makar sugerirana očitim sadržajem, njihova značenja su višestruka i po prirodi fotografija pozivaju na kreativna tumačenja podložna profesionalnoj inspiraciji. U neku ruku, ako bih zbog putovanja propustio koje predavanje, vraćao sam se s 'najsvežijim vijestima' iz samog srca profesije kao opravdanjem za izostanak. Bio sam svjesno ponosan što moji studenti imaju uvid u tekuću praksu svjetskih muzeja. Bolje od toga je bilo jedino kad sam im organizirao kolektivna studijska putovanja. (Osnovao sam i udruženje Museum Novum.) A nije bilo teško, jer sam bio posvuda aktivan, posebice desetljeće u ICOFOM-u (ICOM-ov komitet za muzeologiju). Kasnije članstvo od ukupno 14

¹ Iz prepiske s Tomislavom Šolom putem elektroničke pošte, 18. listopada 2020.

sl.1. Pogled na staklenu piramidu, Musée du Louvre, Pariz, Francuska, 1989.

sl.2. Museu d'Història de Barcelona, Barcelona, Španjolska, 1990-e

sl.3. Salon International des Musées et des Expositions, Grand Palais (Velika palača), Pariz, Francuska, 1990.

godina u žirijiima za muzejske nagrade (EMYA, Europa Nostra) povećalo je i priliv iskustava i slajdova, ali doba je već bilo digitalno.

Digitalni slajdovi su bili lakši za snimiti, a i pokupiti na Internetu, izazovni za dizajnirati i opremiti pisanim i vizualnim porukama. U smislu interpretacije, za razliku, po-

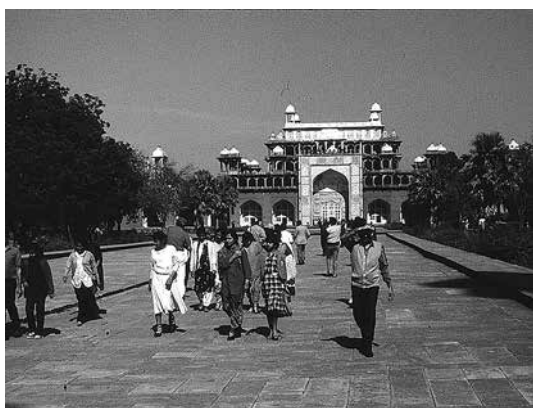

stajali su sve određeniji. Tehnologija je promijenila karakter poetske, teatarske i fleksibilne prirode 'dijapozitiva'. Suočeni danas s umjetnom inteligencijom, postajemo tek naknadno svjesni golemog povratnog utjecaja tehnologije na način komuniciranja, a valjda i na sadržaj, kako je tvrdio spomenuti veliki prorok tehnologije komuniciranja sa svojom famoznom sintagmom: Medij je poruka.²

Obrada i digitalizacija dijapozitiva

Dijapozitivi su bili dodijeljeni kustosici Zrinki Marković, koja je samostalno započela njihovu inventarizaciju, obradu i digitalizaciju. Digitalizacija je provedena u nekoliko faza. Njezin početak u ožujku 2020. uklopio se u globalni pomak prema mnoštvu digitalnog sadržaja nastalog zbog pandemije koronavirusa i privremenog zatvaranja muzeja diljem svijeta, a lokalno se proširio i u uvjetima u kojima su se našle brojne zagrebačke baštinske ustanove nakon oštećenja nastalih zbog potresa. Skeniranje je završeno u proljeće 2023., a provedeno

² Iz prepiske s Tomislavom Šolom putem elektroničke pošte, 20. svibnja 2024.

je na skeneru marke Canon, model CanoScan 9000F Mark II, koji ima umetak za skeniranje dijapozitiva i filmova.

S obzirom na to da dio doniranih dijapozitiva na okviru ili na spremnicima u kojima su bili pohranjeni nije imao navedeno mjesto, ustanovu i/ili godinu snimanja, upisivanje potrebnih podataka u bazu S++ katkad je bio izazovan posao i zahtijevao je dugotrajan istraživački rad.

On se temeljio na međusobnoj usporedbi snimaka i pomnom proučavanju detalja, pretraživanju podataka i slika dostupnih putem Google tražilice (*Google Search*) kako bi se eventualno došlo na pravi trag pri utvrđivanju lokacije ili datacije, prevodenju natpisa vidljivih na snimcima uz pomoć Google prijevoda (*Google Translate*) te na korištenju drugim besplatnim Googleovim alatima kao što su karte (*Google Maps*), ulični pogled (*Google*

Street View) i objektiv (*Google Lens*). Za dio dijapozitiva još uvijek nije utvrđeno mjesto ni vrijeme snimanja te je riječ o procesu bez određenog roka trajanja, a informacije za neke dijapozitive možda nikada i neće biti ustanovljene. Također je u tijeku i popunjavanje opisa snimaka.

Više od sto dijapozitiva iz donacije prezentirano je putem triju mrežnih izložaba autorice Zrinke Marković: *Duh mjesta*, *Grad u muzeju sjećanja* i *Riznice baštine*. U Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu 4. svibnja 2023., u sklopu *D-festa*, održano je izlaganje naslova *Digitalizacija dijapozitiva iz donacije profesora Tomislava Šole i online izložbe*.³

Na njemu je predstavljen sadržaj donacije, ali naglasak je bio na digitalizaciji, izazovima tijekom postupka digitalizacije te na prezentaciji digitaliziranih dijapozitiva putem mrežnih izložaba.

U Online katalogu MDC-a⁴, u sklopu Fototeke⁵, trenutačno je dostupno više od 1700 digitaliziranih dijapozitiva iz navedene donacije. Taj će se broj s vremenom

sl.4. Grand Hall (Velika dvorana), Canadian Museum of Civilization, Gatineau, Quebec, Kanada, 1989.

sl.5. Akbarova grobnica, Agra, Uttar Pradesh, Indija, 1984.

sl.6. Projekt Grand Louvre, Musée du Louvre, Pariz, Francuska, vjerojatno prije 1989.

sl.7. Musée du Louvre, Pariz, Francuska, 1989.

sl.8. Ponte dei Trepponti, Comacchio, Ferrara, Italija, oko 1998.

³ https://dfest.nsk.hr/2023/wp-content/uploads/2023/05/11_Markovic.pdf (pristupljeno 4. lipnja 2024.).

⁴ <https://katalog.mdc.hr/hr> (pristupljeno 17. lipnja 2024.).

⁵ Dijateka je dio Fototeke MDC-a. Njezina je voditeljica Tea Rihtar Jurić, a nakon prihvata dijapozitiva koje je donirao profesor Tomislav Šola dogovoreno je da će i ostatak Dijateke voditi Zrinka Marković. U ljeto 2023. napravljena je revizija dijela Dijateke koji sadržava dijapozitive inventirane prije pristigle donacije Tomislava Šole.

sl.9. Mrežna izložba „Duh mjesta”

sl.10. Mural (autor Laurent Hours, studio Catherine Feff), Trg Renée Vivien, Pariz, Francuska, oko 1996.

sl.11. Pogled iz Gamla Stana na Skeppsholmen, Stockholm, Švedska, 1989.

sl.12. Musées royaux d'Art et d'Histoire, Bruxelles, Belgija, 1993.

sl.13. Kraljevski grobnički humci, Gamla Uppsala, Uppsala, Švedska, 1994.

sl.14. Spišský hrad, Spišské Podhradie, Spiš, Slovačka, oko 1995.

6 Izložba je dostupna putem poveznice: <https://sites.google.com/view/duh-mjesta/> (pristupljeno 1. srpnja 2024.).

7 Izložba je dostupna putem poveznice: <https://sites.google.com/view/grad-u-muzeju-sjecanja/> (pristupljeno 1. srpnja 2024.).

i povećavati jer je profesor Šola 2024. MDC-u donirao još dijapozitiva, ovaj put oko 3000 i trenutačno su na stručnoj obradi.

Mrežne izložbe

Duh mjesta. Izložba Duh mjesta⁶ prva je od mrežnih izložaba digitaliziranih dijapozitiva MDC-a. Objavljena je 31. prosinca 2020. godine. Nastala je tijekom pandemije koronavirusa i dvaju potresa koji su pogodili Hrvatsku, a dijapozitivi su, birani prema estetskom dojmu i atmosferi, dočaravali naziv izložbe te su imali i određenu poveznicu s privremenom izvanrednom situacijom.

Izložba obuhvaća 39 dijapozitiva snimljenih na različitim mjestima, i to većinom u eksterijerima kao što ulice, dvorišta, parkovi, trgovci, šetnice, luke, obale itd. Snimljeni su u Francuskoj, Španjolskoj, Belgiji, Švedskoj, Grčkoj, Slovačkoj, Hrvatskoj, Walesu, na otoku Jerseyju, u SAD-u, točnije u Kaliforniji, Massachusettsu i Virginiji, te u Kanadi, Meksiku i Indiji. Uz njih su navedene osnovne informacije poput mjesta i vremena snimanja, a priložen je i tekst o autoru dijapozitiva Tomislavu Šoli te o samoj građi. Izložba je popraćena i osobnim osvrtom autorice u kojemu je navela razloge odabira dijapozitiva za tu izložbu.

Izložba je uz pomoć ponuđenih ugrađenih alata izrađena na besplatnoj platformi *Google Sites*. Zbog prikazivanja pune veličine i pravilnog rasporeda sadržaja preporučuje se pogledati je na uređajima s većom širinom ekrana kao što su ekrani stolnih ili prijenosnih računala, tj. na ekranima širine od 1100 i više piksela.

Grad u muzeju sjećanja. Izložba *Grad u muzeju sjećanja*⁷ objavljena je 24. studenoga 2021., a također je izrađena na platformi *Google Sites*. Ukupno 35 dijapozitiva prikazuje različite građevine, gradske vizure i ulične scene

Soluna, Brna, Zagreba, Comacchija, Milana, Cuence, Barcelone, Antwerpena, Pariza, Belfasta, Montreala, Gatineaua, Bostona, Anaheima, Pueble i Ciudad de Mexica.

Na koji su način identificirane pojedine lokacije slikovito opisuje jedan odlomak autoričina teksta: *Ulične scene koje je Tomislav Šola snimio tijekom svojih putovanja na prvi pogled čine se kao statični isječki prošlosti, no kad se zakorači u kadar, on oživi. Natpisi i reklame, ploče s nazivima i uličnim brojevima, magloviti izlozi, zagonetni objekti u daljini, intuicija koja vabi u neku mračnu ulicu, navode da se izgubite u sjenama zgrada, linijama, obri-sima, refleksijama i jedva primjetnim biljezima grada. Prizori su to koji distanciranog promatrača pretvaraju*

sl.15. Mrežna izložba „Grad u muzeju sjećanja“

sl.16. Pogled ispred The Canadian Museum of Civilisation, Gatineau, Québec, Kanada, 1989.

sl.17. Altar a la Patria (Monumento a los Niños Héroes), Chapultepec, México, Meksiko, oko 1980.

sl.18. Refleksija Trinity Church na zgradi John Hancock Tower, Copley Square, Boston, Massachusetts, Sjedinjene Američke Države, oko 1981.

sl.19. Pogled preko rijeke Seine sa šetnice uz ulicu Quai de Conti, Pariz, Francuska, oko 1989.

sl.20. Pogled iz ulice La calle de Londres, četvrt Zona Rosa, México, Meksiko, 1980.

sl.21. Mrežna izložba „Ritnice baštine“

sl.22. Skulptura „Puppy“ Jeffa Koonsa ispred Muzeja Guggenheim, Bilbao, Španjolska, oko 1997.

sl.23. Biologiska museet, Stockholm, Švedska, 1989.

sl.24. Muzej hrvatskih arheoloških spomenika, Split, Hrvatska, 1980-e

sl.25. Pogled na Centre national d'art et de culture Georges-Pompidou, Pariz, Francuska, 1990-e

sl.26. Pogled iz La Brea Tar Pits na Craft and Folk Art Museum, Los Angeles, Kalifornija, Sjedinjene Američke Države, 1981.

u nametljivog znatiželjnika, stoga počinjem zuriti u lica prolaznika, odmjeravam ih, zavirujem kroz prozore, slijedim automobile... gubim se u detaljima koji me, kada ih ugledam, kako se čini, po tisućiti put, navedu na pravi trag.

Uz osnovne informacije o mjestu i vremenu snimanja, kao i na prethodnoj izložbi, i na ovoj je svakom dijapozitivu pridružen i kratak tekst koji virtualnim posjetiteljima u nekoliko rečenica, poput legende koja bi se našla uz izložak u muzeju, objašnjava ono što je na snimci, dajući dijapozitivu povijesni i kulturni kontekst. Naracija i interaktivnost izložbe dodatno su potencirani poveznicama na *Google Mapsu* i dijelom nazvanim *Virtualni teleport*, koji ima ugrađen prikaz lokacije na *Google Street Viewu*, što posjetiteljima omogućuje da virtualno prošetaju snimljenim mjestom i vide kako izgleda u današnje vrijeme. Ispod svakoga virtualno izloženog dijapozitiva stoji kratak opis metode identifikacije lokacije.

Izložba ima posebnu sekciju u kojoj su navedeni svi izvori što su poslužili pri pisanju tekstova. Na kraju izlož-

be posjetiteljima su, kao razonoda i provjera onoga što su naučili na izložbi, dostupne tri igre koje je autorica izložbe izradila uz pomoć besplatnog alata *Wordwall*: *Pronađi par*, *Spoj slike i nazive gradova* te *Kviz*. Izložba je automatski prilagođena ekranima različitih veličina.

Riznice baštine. Izložba *Riznice baštine*⁸ objavljena je 27. prosinca 2022. te prikazuje 47 dijapozitiva na kojima su različite baštinske ustanove iz Grčke, Češke, Slovačke, Hrvatske, Francuske, Španjolske, Ujedinjenog Kraljevstva, SAD-a, Meksika, Nizozemske, Švedske, Kanade, Izraela, Italije, Njemačke i Belgije.

Uz tekstove koji govore o odabranoj građi, i u ovoj je izložbi uz svaki virtualni izložak osim osnovnih podataka o objektu snimanja – nazivu ustanove, mjestu i vremenu snimanja – objavljen i kratak tekst o snimljenoj ustanovi ili lokaciji. Također su dostupne poveznice na dodatne sadržaje poput izvora za tekstove, ali i na službene stranice muzeja, njihove mrežne kataloge, virtualne šetnje,

⁸ Izložba je dostupna putem poveznice: <https://virtualni.mdc.hr/riznice-bastine/> (pristupljeno 1. srpnja 2024.).

sl.27. Muzej suvremene umjetnosti Kiasma, Helsinki, Finska, 1998.

videosadržaje, fotografije, *Google Arts & Culture*, *Google Maps*, *Google Street View* itd.

Ova se izložba razlikuje od prethodnih dviju jer nije rađena na platformi *Google Sites*, već je autorica izradila mrežnu stranicu koristeći se HTML-om (*HyperText Markup Language*) za strukturiranje sadržaja, CSS-om (*Cascading Style Sheets*) za stiliziranje i dizajn te programskim jezikom *JavaScript* i *JavaScript* biblioteke *jQuery* za interaktivnost pojedinih segmenata mrežne stranice. Implementacijom *CSS Media Queries*a unutar koda postignuta je responzivnost mrežnih stranica, odnosno prilagodba različitim veličinama ekrana, od ekrana stolnih računala do pametnih telefona.

Primljeno: 1. srpnja 2024.

THE TOMISLAV SLADOJEVIĆ ŠOLA SLIDE DONATION

In 2019 Professor Tomislav Sladojević Šola donated more than 4500 slides he had made himself. Between 2020 and 2023 they were inventoried and scanned. Because some of the slides were without certain data, when it was not possible to determine by mutual comparisons which heritage institution was concerned, i.e., which location, sometimes even the date of the shot, various Google tools were employed, Browser, Translator, Maps, Street View and Lens.

Over a hundred digitised diapositives were presented in three online exhibitions: *The Spirit of Place* (mounted December 31, 2020), *City in the Museum of Memory* (November 24, 2021) and *Treasury of the Heritage* (December 17, 2022). The first two were produced on the Google Sites platform, while the third was made by the present author making use of HTML, CSS, JavaScript and the JavaScript library jQuery.

More than 1700 slides were published in the MDC online catalogue and in view of the fact that in 2024 Professor Šola donated approximately 3000 slides that are in the process of being handled, the number of files released will grow in the course of time.